

חנוך אשל ורועי פורת

מערות המפלט מתקופת מרד בר-כוכבא

קובץ שני

מרכז יסלזון לחקר תולדות ישראל לאור האפוגרפיה

החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה

Hanan Eshel and Roi Porat

Refuge Caves of the Bar Kokhba Revolt

Second Volume

Israel Exploration Society

Jeselsohn Epigraphic Center
of Jewish History

המטבעות ממערת התאומים

בועז זיסו, חנן אשל, בועז לנגפורד ועמוס פרומקין

במערת התאומים נמצאו שלוש קבוצות של מטבעות ומטבע ברונזה יחיד, שהוטבע בעיר אשקלון, אשר התגלה לא הרחק מקבוצת המטבעות הראשונה. בקבוצה זו היו שמונים ושלושה מטבעות כסף: עשרים סלעים (טטרדרכמות) ושישים ושלושה זוזים (דינרים), אשר הוטבעו מחדש על-ידי המינהל הבר-כוכבאי. יחד עמם נמצא גם עגיל עשוי מכסף. בקבוצת המטבעות השניה היו עשרה מטבעות: שישה מטבעות רומים וארבעה מטבעות יהודים. המטבעות הרומים הם שני דינרים אימפריאליים, טרירכמה ושלוש דרכמות מימי טריאנוס. אשר לטרירכמה, הסברה המקובלת הייתה שהיא הוטבעה במטבעת קיסריה בקפדוקיה, אך לאחרונה הועלתה ההצעה לקבוע את מקורה במטבעת בוצרה.¹ שלוש הדרכמות של טריאנוס הוטבעו בפרובינקיה ערביה, ככל הנראה בבוצרה. המטבעות היהודים הם פרוטות ברונזה מימי יוחנן הורקנוס הראשון, שקל מן השנה השנייה למרד החורבן ושני דינרים בר-כוכבאים.

בקבוצת המטבעות השלישית היו עשרים וארבעה מטבעות: חמישה מטבעות זהב, חמש עשרה מטבעות כסף וארבעה מטבעות ברונזה. מטבעות הזהב הם: אוראוס של טיבריוס, שני מטבעות של נרון, אוראוס של ויטליוס, מטבע הזהב האחרון הוטבע בימי אספסיאנוס. מטבעות הכסף הם שמונה דינרים אימפריאליים, חמישה טטרדרכמות פרובינציאליות שהוטבעו באנטיוכיה ושני דינרים בר-כוכבאים. כמו כן, נכללו בקבוצת מטבעות זו ארבעה מטבעות ברונזה שהוטבעו בעיר אשקלון.

בסך הכול התגלו במערת התאומים חמישה מטבעות זהב, מאה ושבעה מטבעות כסף ושישה מטבעות ברונזה. במאמר זה נתאר את המטבעות הללו על פי קבוצות המטבעות שבהן הם נמצאו.

קבוצת המטבעות הראשונה

סלעים (טטרדרכמות):

1. כסף, 26 מ"מ, 13.39 גרם, ציר 12, 132/3 לספ"נ (לוח 1:1)
צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים, והכתובת: יר/וש/לם. בתחתית המטבע, בצד ימין – שרידים של שתי אותיות יווניות: ΔΗ (?).

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג, והכתובת: שנת אחת לגאלת ישראל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 123, no. 1 (obv. 1, rev. 1).

1. אנו מודים לארנולד שפאר על שסייע לנו בכל הקשור לביבליוגרפיה הנוגעת למטבע זה.

A1

A2

A3

A4

A5

A6

A7

A8

A9

A10

לוח 1: סלעים ממערת התאומים (1-10).

2. כסף, 27 מ"מ, 14.54 גרם, ציר 12, 133/4 לספ"נ (לוח 2:1)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
 המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש, בין האותיות ו"ו ושי"ן, מופיעות רוזטה
 דמוית צלב והכתובת: יר/וש/לם.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: שב
 לחר ישראל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 126-7, no. 10 (obv. 2, rev. 8)

3. כסף, 25 מ"מ, 12.42 גרם, ציר 12, 133/4 לספ"נ (לוח 3:1)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים. המקדש
 ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה דמוית צלב והכתובת: ירו/שלם.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: שב
 לחר ישראל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 128-9, no. 10 (obv. 4, rev. 8)

4. כסף, 25 מ"מ, 12.18 גרם, ציר 12, 133/4 לספ"נ (לוח 4:1)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
 המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה דמוית צלב והכתובת:
 ירו/שלם.

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: שב
 לח[ר] ישראל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 131, no. 21 (obv. 4, rev. 14)

5. כסף, 24 מ"מ, 14.32 גרם, ציר 12, 133/4 לספ"נ (לוח 5:1)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים. המקדש
 ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה דמוית צלב והכתובת: ירו/
 שלם.

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: שב
 לחר ישראל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 128-9, no. 15 (obv. 4, rev. 8)

6. כסף, 26 מ"מ, 14.73 גרם, ציר 12, 133/4 לספ"נ (לוח 6:1)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
 המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה והכתובת: שמ/עון. מעל
 המקדש שרידים של דיוקן שנותר מן המטבע המקורי.

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: שב
 לחר ישראל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 133-7, no. 27 (obv. 6, rev. 18)

7. כסף, 27 מ"מ, 14.78 גרם, ציר 12, 133/4 לספ"נ (לוח 7:1)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
 המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה והכתובת: שמ/עון.

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: שב
לחר ישראל.

למטבעות זהים, ראו: (Mildenberg, 1984, 133, no. 27 (obv. 8, rev. 18); זהו התייעוד
הראשון למטבע שהוטבע מזוג רושמות זה.

8. כסף, 27 מ"מ, 14.78 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 8:1)

צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה שחוקה והכתובת: שמ/
עון.

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: לחרות
ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: (Mildenberg, 1984, 141, no. 47 (obv. 8, rev. 33)

9. כסף, 24 מ"מ, 14.24 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 9:1)

צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה והכתובת: שמ/עון.
המטבע סדוק.

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג, והכתובת: לחרות
ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: (Mildenberg, 1984, 160-1, no. 82 (obv. 12, rev. 64)

10. כסף, 26 מ"מ, 13.90 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 10:1)

צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה שחוקה והכתובת: שמ/עון.
צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, משמאל אתרוג והכתובת: לחרות
[י]ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: (Mildenberg, 1984, 162, no. 85 (obv. 12, rev. 44)

11. כסף, 26 מ"מ, 14.51 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 11:2)

צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה והכתובת: שמ/עון.
צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: לחרות
ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: (Mildenberg, 1984, 155-6, no. 78 (obv. 12, rev. 61)

12. כסף, 24 מ"מ, 14.04 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 12:2)

צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה שחוקה והכתובת: שמ/
עון. בצד ימין למעלה שרידים של דיוקן שנותר מן המטבע המקורי.

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: לחרות
ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: (Mildenberg, 1984, 144-5, no. 56 (obv. 13, rev. 42)

A11

A12

A13

A14

A15

A16

A17

A18

A19

A20

לוח 2: סלעים ממערת התאומים (11-20).

13. כסף, 25 מ"מ, 15.10 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 13:2)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
 המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה והכתובת: שמ/עון.
 מתחת למקדש שרידים של המטבע המקורי.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: לחרות
 ירושלם. מתחת שרידים של המטבע המקורי.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 155-6, no. 78 (obv. 12, rev. 61)

14. כסף, 26 מ"מ, 13.95 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 14:2)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
 המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה והכתובת: שמ/עון.
 מתחת למקדש שרידים של המטבע המקורי.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג, והכתובת: לחרות
 ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 155-6, no. 78 (obv. 12, rev. 61)

15. כסף, 25 מ"מ, 14.30 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 15:2)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים.
 המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה והכתובת: שמ/עון.
 מתחת למקדש שרידים של המטבע המקורי.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, משמאל – אתרוג והכתובת: לחרות
 ירושלם. בחלק התחתון של המטבע שרידי עיט שנותר מן המטבע המקורי.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 140-1, (obv. 12, rev. 33); זהו התיעוד הראשון
 למטבע שהוטבע מזוג רושמות זה.

16. כסף, 25 מ"מ, 13.35 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 16:2)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים רחבים ומחורצים. הכרכוב
 מעל המקדש מורכב משני מחרוזות של עיגולים. הכותרות אינן מחוברות לעמודים. במרכז
 ניצב שולחן לחם הפנים. המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה
 והכתובת: שמ/עון.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: לחרות
 ירושלם. הלמ"ד הראשונה בצורת האות גמא, והיא ממוקמת נמוך מאוד. הרי"ש השנייה
 סגורה ומקבילה ללולב. החלק התחתון של המ"ם האחרונה מקביל לאתרוג.
 שתי הרושמות שבהן הוטבע מטבע זה טרם תועדו.

17. כסף, 25 מ"מ, 14.41 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 17:2)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים רחבים ומחורצים. הכרכוב
 מעל המקדש מורכב משני מחרוזות של עיגולים. הכותרות אינן מחוברות לעמודים. במרכז
 – שולחן לחם הפנים. המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה
 והכתובת: שמ/עון.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: לחרות

י/רושלים. הלמ"ד הראשונה בצורת האות גמא, והיא ממוקמת נמוך מאוד. הרי"ש השנייה סגורה ומקבילה ללולב. החלק התחתון של המ"ם האחרונה מקביל לאתרוג. שתי הרושמות שבהם הוטבע מטבע זה טרם תועדו. המטבע זהה למטבע 16.

18. כסף, 26 מ"מ, 13.28 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 2:18)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים רחבים ומחורצים. הכרכוב מעל המקדש מורכב משני מחרוזות של עיגולים. הכותרות אינן מחוברות לעמודים. במרכז ניצב שולחן לחם הפנים. המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם, ומעל המקדש מופיעות רוזטה והכתובת: שמ/עון.

צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג והכתובת: לחרות י/רושלים. הלמ"ד הראשונה היא בצורת האות גמא והיא ממוקמת נמוך מאוד. הרי"ש השנייה סגורה ומקבילה ללולב. החלק התחתון של המ"ם האחרונה מקביל לאתרוג. שתי הרושמות שבהם הוטבע מטבע זה טרם תועדו. המטבע זהה למטבעות 16 ו-17.

19. כסף, 27 מ"מ, 14.56 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 2:19)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים. המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם. מעל כרכוב המקדש קו גלי והכתובת: שמ/עון.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג, והכתובת: לחרות י/רושלים.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 166-7, no. 92 (obv. 17, rev. 71)

20. כסף, 25 מ"מ, 14.27 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 2:20)
 צד א: חזית המקדש בירושלים המעוטרת בארבעה עמודים, ובמרכז – שולחן לחם הפנים. המקדש ניצב על בסיס דמוי סולם. מעל כרכוב המקדש קו גלי והכתובת: שמ/עון.
 צד ב: ארבעת המינים, אגודה של לולב, ערבה והדס, ומשמאל – אתרוג, והכתובת: לחרות ירושלים. מתחת סימני פצירה.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 218-9, nos. 163-4 (obv. 16, rev. 68)

זוזים (דינרים):

21. כסף, 18 מ"מ, 3.19 גרם, ציר 2, 132/4 לספ"נ (לוח 2:21)
 צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.
 צד ב: פך (צלוחית), משמאל – ענף של ערבה ומסביב – הכתובת: אלעזר הכהן. בחלק העליון נותרו שרידי אותיות מן המטבע המקורי.

למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; Mildenberg, 1984, 173-4, no. 3 (obv. 3, rev. 1)

22. כסף, 18 מ"מ, 2.81 גרם, ציר 1, 132/4 לספ"נ (לוח 2:22)
 צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.
 צד ב: פך (צלוחית), משמאל – ענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: אלעזר הכהן.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; Mildenberg, 1984, 173-4, no. 3 (obv. 3, rev. 1)

23. כסף, 20 מ"מ, 3.41 גרם, ציר 2, 132/4 לספ"נ (לוח 2:23)
 צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.

לוח 3: דינרים ממערת התאומים (21-41).

- צד ב: פך (צלוחית), משמאל – ענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: אלעזר הכהן.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 3, rev. 1); Mildenberg, 1984, 173-4, no. 3
24. כסף, 18 מ"מ, 3.48 גרם, ציר 1, 132/4 לספ"נ (לוח 24:3; 24:9) צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/[ע].
צד ב: פך (צלוחית), משמאל – ענף של ערבה ומסביב – הכתובת: אלעזר הכהן. מתחת ניתן להבחין ככל הנראה בדיוקן של קיסר מהמשפחה הפלאבית הפונה לצד ימין.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 4, rev. 5); Mildenberg, 1984, 175, no. 7
25. כסף, 17 מ"מ, 3.27 גרם, ציר 2, 133/4 לספ"נ (לוח 25:3)
צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/[ע].
צד ב: נבל (כלי מיתר בעל תיבת תהודה עשויה מעור) וסביבו הכתובת: שב ל[חר י]שר.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 4, rev. 7); Mildenberg, 1984, 178, no. 13
26. כסף, 19 מ"מ, 2.68 גרם, ציר 2, 133/4 לספ"נ (לוח 26:3)
צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.
צד ב: שתי חצוצרות וסביבן הכתובת: שב לחר ישר.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 3, rev. 14); Mildenberg, 1984, 359, no. 14
27. כסף, 19 מ"מ, 2.67 גרם, ציר 1, 133/4 לספ"נ (לוח 27:3)
צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.
צד ב: שתי חצוצרות וסביבן הכתובת: שב ל[חר י]שר.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 3, rev. 14); Mildenberg, 1984, 359, no. 14
28. כסף, 19 מ"מ, 3.34 גרם, ציר 1, 133/4 לספ"נ (לוח 28:3)
צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.
צד ב: פך (צלוחית), משמאל – ענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: שב לחר ישא.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 5, rev. 15); Mildenberg, 1984, 181-2, nos. 21-2
29. כסף, 17 מ"מ, 3.44 גרם, ציר 1, 133/4 לספ"נ (לוח 29:3)
צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.
צד ב: פך (צלוחית), משמאל – ענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: שב לחר ישא.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 5, rev. 15); Mildenberg, 1984, 181-2, nos. 21-2
30. כסף, 18 מ"מ, 3.23 גרם, ציר 1, 133/4 לספ"נ (לוח 30:3)
צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.
צד ב: פך (צלוחית), משמאל – ענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: שב לחר ישא. בצד ימין למטה נותרו האותיות: DRIANVS מן הדינר המקורי של הדריאנוס. כמו כן נותרו שרידים מדיוקן הקיסר.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 5, rev. 18); Mildenberg, 1984, 185, no. 30
31. כסף, 18 מ"מ, 2.88 גרם, ציר 1, 133/4 לספ"נ (לוח 31:3)
צד א: שלוש אותיות מוקפות בזר: שמ/ע.
צד ב: פך (צלוחית), משמאל – ענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: שב לחר ישא. בצד

שמאל למעלה ניתן לראות את האותיות: IMP CAESAR שנותרו מן הדינר המקורי של הדריאנוס. כמו כן נותרו שרידים מדיוקן הקיסר.

למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 5, rev. 21); Mildenberg, 1984, 186-7, no. 33

32. כסף, 20 מ"מ, 3.44 גרם, ציר 6, 133/4 לספ"נ (לוח 32:3)
 צד א: אשכול ענבים, מסביב – הכתובת: שמעון. בצד ימין למעלה ניתן לראות את האותיות: ERVA TRAIAN AVG שנותרו מן הדינר המקורי של טריאנוס.

צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: שב לחר ישאל.
 למטבעות זהים, ראו: (obv. 8, rev. 22); Mildenberg, 1984, 195,

33. כסף, 13 מ"מ, 3.04 גרם, ציר 6, 133/4 לספ"נ (לוח 33:3)
 צד א: אשכול ענבים, מסביב – הכתובת: שמעון. בצד ימין למעלה ניתן לראות שרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.

צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: שב לחר ישאל.
 למטבעות זהים, ראו: (obv. 7, rev. 12); Mildenberg, 1984, 190-2, no. 40

34. כסף, 19 מ"מ, 2.50 גרם, ציר 6, 133/4 לספ"נ (לוח 34:3)
 צד א: אשכול ענבים ומסביב – הכתובת: שמעון.
 צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: שב לחר ישאל.

למטבעות זהים, ראו: (obv. 7, rev. 12); Mildenberg, 1984, 190-2, no. 40

35. כסף, 19 מ"מ, 2.50 גרם, ציר 6, 133/4 לספ"נ (לוח 35:3)
 צד א: אשכול ענבים ומסביב – הכתובת: שמעון. בצד ימין למעלה שרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.

צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: שב לחר ישאל.
 למטבעות זהים, ראו: (obv. 8, rev. 12); Mildenberg, 1984, 192-3, no. 41

36. כסף, 20 מ"מ, 3.27 גרם, ציר 6, 133/4 לספ"נ (לוח 36:3)
 צד א: אשכול ענבים ומסביב הכתובת: שמעון. בצד ימין למעלה שרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.

צד ב: כינור (כלי מיתר בעל תיבת תהודה עשויה עץ) וסביבו הכתובת: שב לח[ר] ישא. בצד שמאל למעלה ניתן להבחין באותיות IHYIA, שנותרו מדרכמה של פרובינקיה ערבית שנטבעה בימי טריאנוס.

למטבעות זהים, ראו: (obv. 8, rev. 27); Mildenberg, 1984, 196-7, no. 47

37. כסף, 18 מ"מ, 2.99 גרם, ציר 12, 133/4 לספ"נ (לוח 37:3)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: שב לחר ישראל.
 למטבעות זהים, ראו: (obv. 14, rev. 32); Mildenberg, 1984, 202-3, no. 60

38. כסף, 18 מ"מ, 3.12 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 34:3)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: כף תמר (לולב), וסביבה הכתובת: לחרות ירושל.

- למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 206, no. 66 (obv. 14, rev. 38)
39. כסף, 19 מ"מ, 2.98 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 3:39)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: כף תמר (לולב), וסביבה הכתובת: לחרות ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 203-4, no. 62 (obv. 14, rev. 34)
40. כסף, 19 מ"מ, 3.24 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 3:40)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: לחרות ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 206, no. 65 (obv. 14, rev. 37)
41. כסף, 19 מ"מ, 3.18 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 4:31)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו. בצד ימין למעלה ניתן להבחין בשרידי אותיות של המטבע המקורי.
 צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: לחרות ירושלם. בצד שמאל למטה – שלוש אותיות שנותרו מן המטבע המקורי: MAN.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 205, no. 65 (obv. 14, rev. 37)
42. כסף, 19 מ"מ, 2.85 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 4:42)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: לחרות [י]רושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 224-5, no. 103 (obv. 16, rev. 71)
43. כסף, 19 מ"מ, 3.17 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 4:43)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו. בצד ימין למטה נותרו שרידים של שלוש אותיות: ΔΗΜ שמקורן בדרכמה של פרובינקיה ערביה מימי טריאנוס.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב – הכתובת: לחר[ו]ת ירושלם. בצד שמאל למטה ניתן להבחין בשרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 213-4, nos. 82-3 (obv. 14, rev. 53); Adler, 2008
44. כסף, 19 מ"מ, 2.98 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 4:44)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב – הכתובת: לחר[ו]ת ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 210, no. 77 (obv. 14, rev. 49); Adler, 2008
45. כסף, 18 מ"מ, 3.01 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 4:45; 45:9)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו. בצד ימין למטה נותרו שרידים של אותיות שמקורן במטבע המקורי.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: לחרות ירו[ש]לם. בצד שמאל ניתן להבחין בדבשת של הגמל המופיע על הדרכמות של פרובינקיה ערביה מימי טריאנוס.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 209, no. 75 (obv. 14, rev. 47); Adler, 2008

לוח 4: דינרים ממערת התאומים (42-62).

46. כסף, 18 מ"מ, 2.84 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 46:4)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו. בצד ימין למעלה נותרו שרידים של דיוקן הקיסר.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: לחרות ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 14, rev. 53); Mildenberg, 1984, 213–4, no. 82
47. כסף, 18 מ"מ, 3.14 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 47:4)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו. למטה נותרו שרידים של ארבע אותיות: MAPX שמקורן בדרכמה של פרובינקיה ערביה מימי טריאנוס.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב – הכתובת: לחרות ירושל[ם]. בצד ימין למטה אפשר להבחין בשבע אותיות: АΥΤΟΚΡΑ, אשר נותרו מן הדרכמה שהוטבעה מחדש.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 16, rev. 75); Mildenberg, 1984, 228, no. 110
48. כסף, 16 מ"מ, 2.83 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 48:4)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב – הכתובת: לחרות ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 14, rev. 51); Mildenberg, 1984, 211–3, nos. 79–80
49. כסף, 19 מ"מ, 3.01 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 49:4)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו: שרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם. ניתן להבחין בשרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 16, rev. 55); Mildenberg, 1984, 225, no. 104
50. כסף, 17 מ"מ, 2.95 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 50:4)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו. מן המטבע שלוש האותיות: MAP נותרו מן המטבע המקורי – הדרכמה של פרובינקיה ערביה מימי טריאנוס.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: לחרות ירושלם, וכן שרידי אותיות מן המטבע המקורי. בצד ימין למטה ניתן להבחין בנזק לרושמה שאותה תיעד כבר מילדנברג.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 15, rev. 55); Mildenberg, 1984, 225, no. 86
51. כסף, 18 מ"מ, 3.38 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 51:4; 51:9) צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה, ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם. בחלק התחתון ניתן להבחין בדיוקן של הקיסר.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 14, rev. 49); Mildenberg, 1984, 210, no. 77
52. כסף, 18 מ"מ, 3.16 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 52:4)
 צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה, ומסביב – הכתובת: לחרות ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; (obv. 19, rev. 94); Mildenberg, 1984, 240–2, no. 134

צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו. בצד ימין למטה נותרו שרידי אותיות מן המטבע המקורי.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושלם. בחלק השמאלי התחתון של המטבע ניתן להבחין בשרידי שלוש אותיות: ANV שנותרו מן המטבע המקורי.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 235, no. 127 (obv. 19, rev. 88)

60. כסף, 18 מ"מ, 3.27 גרם, ציר 1, 134/5 לספ"נ (לוח 60:4)

צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 215-6, no. 84 (obv. 14, rev. 89)

61. כסף, 19 מ"מ, 3.45 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 61:4)

צד א: חמש אותיות מוקפות בזר: שמ/נעו.

צד ב: פך (צלוחית) ומסביב הכתובת: לחרות ירושל. בחלק הימני העליון של המטבע ניתן להבחין בשרידים שנותרו מן המטבע המקורי.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 235-6, no. 128 (obv. 19, rev. 89)

62. כסף, 20 מ"מ, 3.15 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 62:4; 62:9)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: [שמ]עון. בחלק הימני התחתון של המטבע ניתן להבחין בשרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושל. בצד שמאל למטה ניתן לקרוא שש אותיות: IMP CAES שנותרו מן הדינר הרומי. כמו כן ניתן להבחין בשרידי דיוקן הקיסר.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 257, no. 165 (obv. 21, rev. 106)

63. כסף, 19 מ"מ, 3.23 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 63:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: [שמ]עון. בחלק השמאלי התחתון של המטבע ניתן להבחין בשרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושל. בצד שמאל למעלה ניתן לקרוא שש אותיות: OPTIMO שנותרו מהדינר שנטבע בימי טריאנוס.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 281, no. 209 (obv. 24, rev. 113)

64. כסף, 18 מ"מ, 2.81 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 64:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: [שמ]עון.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 285, no. 218 (obv. 24, rev. 141)

65. כסף, 17 מ"מ, 3.09 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 65:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 285, no. 218 (obv. 24, rev. 141)

66. כסף, 20 מ"מ, 3.30 גרם, ציר 7, 134/5 לספ"נ (לוח 66:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.

לוח 5: דינרים ממערת התאומים (63-83).

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 281-2, no. 210 (obv. 24, rev. 135)

67. כסף, 19 מ"מ, 3.47 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 67:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 280, no. 208 (obv. 24, rev. 120)

68. כסף, 18 מ"מ, 3.46 גרם, ציר 7, 134/5 לספ"נ (לוח 68:9)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון. מתחת ניתן להבחין בפרופיל של קיסר. צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושלם. מתחת ניתן להבחין בשרידים שנותרו מן המטבע המקורי.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 281, no. 209 (obv. 24, rev. 113)

69. כסף, 19 מ"מ, 3.46 גרם, ציר 7, 134/5 לספ"נ (לוח 69:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 284, no. 214 (obv. 24, rev. 138)

70. כסף, 18 מ"מ, 3.31 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 70:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 284, no. 214 (obv. 24, rev. 138)

71. כסף, 18 מ"מ, 3.60 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 71:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.

צד ב: כינור (כלי נגינה בעל תיבת תהודה העשויה מעץ) וסביבו הכתובת: לחרות ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 282, no. 212 (obv. 24, rev. 136)

72. כסף, 19 מ"מ, 3.57 גרם, ציר 7, 134/5 לספ"נ (לוח 72:5)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.

צד ב: כף תמר (לולב) וסביבה הכתובת: לחרות ירושלם.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 247, no. 148 (obv. 11, rev. 60)

73. כסף, 19 מ"מ, 3.24 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 73:9)

צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.

צד ב: שתי חצוצרות וסביבן הכתובת: לחרות ירושלם. מתחת ניתן להבחין בדיוקן של דומיטיאנוס ולקרוא את האותיות: OMITIAN שנותרו מן הדינר המקורי.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 273, no. 198 (obv. 24, rev. 127)

74. כסף, 19 מ"מ, 3.18 גרם, ציר 7, 134/5 לספ"נ (לוח 74:5)
צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון. ניתן לקרוא מסביב את
האותיות: ΔΗΜΑΡΧ ΕΞ ΙΗ שנותרו מן הדרכמה שנטבעה בפרובינקיה ערביה בימי
טריאנוס.
צד ב: שתי חצוצרות וסביבן הכתובת: לחרות ירו[של]ם.
למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 255, no. 162 (obv. 21, rev. 85)
75. כסף, 18 מ"מ, 3.31 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 75:5; 75:9)
צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון. מתחת ניתן להבחין בדיוקן של טריאנוס ובכתובת:
PM TR P COS
צד ב: שתי חצוצרות וסביבן הכתובת: [לחרות יר]ושלם. מתחת ניתן להבחין בשרידי
אותיות שנותרו מן הדינר המקורי.
למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 255, no. 162 (obv. 21, rev. 85)
76. כסף, 19 מ"מ, 3.24 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 76:5)
צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.
צד ב: שתי חצוצרות וסביבן הכתובת: [לחרות] ירושלם.
למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 250-1, no. 153 (obv. 11, rev. 85)
77. כסף, 18 מ"מ, 3.35 גרם, ציר 12, 134/5 לספ"נ (לוח 77:5)
צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.
צד ב: שתי חצוצרות וסביבן הכתובת: [לחרות] ירושלם.
למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 255, no. 251 (obv. 45, rev. 167); מטבע זה שייך
לסדרת המטבעות המרושלים (Irregular) שנטבעו במהלך המרד.
78. כסף, 19 מ"מ, 3.72 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 78:5)
צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון.
צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; Mildenberg, 1984, 271-2, no. 251 (obv. 24, rev. 126)
79. כסף, 19 מ"מ, 2.71 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 79:5)
צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון. ניתן להבחין בשרידי אותיות שנותרו מן המטבע
המקורי.
צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם. מתחת
ניתן לקרוא חמש אותיות יווניות: ΥΠΑΤς שנותרו מן הדרכמה של פרובינקיה ערביה
מימי טריאנוס.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; Mildenberg, 1984, 252, no. 157 (obv. 11, rev. 77)
80. כסף, 17 מ"מ, 2.94 גרם, ציר 7, 134/5 לספ"נ (לוח 80:5)
צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון. ניתן לקרוא את האותיות: KAIC שנותרו מן
המטבע המקורי.
צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם.
למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; Mildenberg, 1984, 251-2, no. 156 (obv. 11, rev. 58)

81. כסף, 19 מ"מ, 3.21 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 5:81)
 צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון. ניתן לקרוא את האותיות: TRA שנותרו מן הדינר המקורי שנטבע בימי טריאנוס.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם. ניתן להבחין בשרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 1984, 254-5, no. 161 (obv. 21, rev. 81); Mildenberg, 2008

82. כסף, 23 מ"מ, 3.38 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 5:82)
 צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון. ניתן לקרוא את שתי האותיות: PM שנותרו מן המטבע המקורי.
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם. ניתן להבחין בשרידי אותיות שנותרו מן המטבע המקורי.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 1984, 270-1, no. 194 (obv. 24, rev. 125); Mildenberg, 2008

83. כסף, 19 מ"מ, 3.56 גרם, ציר 6, 134/5 לספ"נ (לוח 5:83)
 צד א: אשכול ענבים והכתובת: שמעון
 צד ב: פך (צלוחית) משמאל לענף של ערבה ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Adler, 2008; Mildenberg, 1984, 254-5, no. 161 (obv. 21, rev. 81)

קבוצת המטבעות השנייה

1. כסף, 18 מ"מ; 3.33 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 92 לספ"נ (לוח 6:1).
 צד א: דומיטריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAES DOMIT AVG GERM PM TRP XI
 צד ב: מינרווה חובשת קסדה, מביטה שמאלה. בידה הימנית היא מחזיקה חנית המופנית למעלה וידה השמאלית כפופה, וכן הכתובת: IMP XXI COS XVI CENS PPP
 למטבעות זהים, ראו: Mattingly, 1930, 337, nos. 194-198, pl. 65: 16

2. כסף, 19 מ"מ; 3.30 גרם; ציר 6; מטבעת רומא, 101-102 לספ"נ (לוח 6:2).
 צד א: טריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM
 צד ב: ויקטוריה ערומה עד למותניים, פונה לצד שמאל, רגלה מונחת על קסדה, כותבת על מגן המונח על גבי מזבח, וכן הכתובת: P M T R P COS III P P
 למטבעות זהים, ראו: Mattingly, 1936, 45, no. 111, pl. 11: 5

3. כסף, 28 מ"מ; 8.79 גרם; ציר 8; מטבעת בוצרה; 112-114 לספ"נ (לוח 6:3).
 צד א: טריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: AY TOKP KAIC NEP TPAIANOC
 צד ב: שלושה סמלים צבאיים רומיים, במרכז נשר של ליגיון, מימין ומשמאל ניסים, והכתובת: CEB ΓΕΡΜ ΔΑΚ ΔΕΜΑΡΧ ΕΞ ΥΠΙΑΤΟΥΣ

למטבעות זהים, שבעבר שיערו שמקורם בעיר קיסריה שבקפדוקיה ראו: Wroth, 1899, 57, pl. x: 2; Sydenham, 1933, 70; Metcalf, 1975; Meshorer, 1981, nos. 1160-1165; McAlee, 2007, 194 ראו:

לוח 6: קבוצת המטבעות השניה ממערת התאומים.

4. כסף; 16 מ"מ; 2.88 גרם; ציר 6; מטבעת בוצרה; 112 לספ"נ (לוח 4:6).
 צד א: טריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: [AYTOKP KAIC NE]P TPAIAN.
 ΔΗΜΑΡΧ ΕΞ ΕΙΣ ΥΠΑΤΙΣ.
 צד ב: ערבייה עטויה גלימה, עומדת לפנים, לשמאלה גמל, והכתובת: ΔΗΜΑΡΧ ΕΞ ΕΙΣ ΥΠΑΤΙΣ.
 למטבעות זהים, ראו: Meshorer, 1981, no. 1155.
5. כסף; 19 מ"מ; 3.20 גרם; ציר 6; מטבעת בוצרה 112-114 לספ"נ (לוח 5:6).
 צד א: טריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: [AYTOKP] KAIC NEP TPAIAN.
 ΔΗΜΑΡΧ ΕΞ ΕΙΣ ΥΠΑΤΙΣ.
 צד ב: ערבייה עטויה גלימה, עומדת לפנים, משמאלה גמל, והכתובת: ΔΗΜΑΡΧ ΕΞ ΕΙΣ ΥΠΑΤΙΣ.
 למטבעות זהים, ראו: Meshorer, 1981, nos. 1155-1157.
6. כסף; 18 מ"מ; 2.77 גרם; ציר 6; מטבעת בוצרה; 112-114 לספ"נ (לוח 6:6).
 צד א: טריאנוס עטור בזר. מביט ימינה, והכתובת: [AYTOKP] KAIC NEP TPAIAN.
 ΔΗΜΑΡΧ ΕΞ ΕΙΣ ΥΠΑΤΙΣ.
 צד ב: ערבייה עטויה גלימה, עומדת לפנים, משמאלה גמל, והכתובת: ΔΗΜΑΡΧ ΕΞ ΕΙΣ ΥΠΑΤΙΣ.
 למטבעות זהים, ראו: Meshorer, 1981, nos. 1155-1157.
7. ברונזה; 15 מ"מ; 1.93 גרם; ציר 12; 104-135 לפנה"ס (לוח 7:6).
 צד א: כתובת בכתב עברי, בתוך בזר: יה[ו]/חנן ה/כהן וחבר/ היהודים.
 צד ב: צמד קרני שפע שביניהם רימון.
 למטבעות זהים, ראו: משורר, תשנ"ח, 178, קבוצה ד.
8. כסף; 22 מ"מ; 14.14 גרם; ציר 12; 67 לספ"נ (לוח 8:6).
 צד א: גביע ועל שפתו תשע נקודות ומסביב כתובת בכתב עברי: שקל ישראל. מעל הגביע תאריך: שב (= שנה ב).
 צד ב: ענף ועליו שלושה רימונים ומסביב כתובת בכתב עברי: ירושלים הקדושה.
 בצד ב יש סימנים של פגיעות במטבע. עד כה ידועים שלושה מטבעות שנעשו באותן הרושמות שבהן נטבע מטבע זה.²
 למטבעות זהים, ראו: משורר, תשנ"ח, 218, מס' 193; דויטש, תשס"ט, מס' 15, לוח 4.
9. כסף; 18 מ"מ; 3.28 גרם; ציר 1; 135 לספ"נ (לוח 9:6).
 צד א: כתובת בת חמש אותיות: שמ/נעו (= שמעון) המוקפת בזר.
 צד ב: פך (צלוחית) וסביבו הכתובת: לחרות ירושלם.
 למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 218, no. 88 (obv. 15, rev. 57).
10. כסף; 18 מ"מ; 2.65 גרם; ציר 1; 135 לספ"נ (לוח 10:6).
 צד א: כתובת בת חמש אותיות: שמ/נעו (= שמעון), מוקפת בזר.
 צד ב: לולב וסביבו הכתובת: לחרות יר[ושלם].

2. אנו מודים לד"ר רוברט דויטש על זיהוי הרושמות שבהן נטבע מטבע זה.

מטבע זה נמצא על מדף סלע, כשלושים ס"מ מעל הסדק שבו נמצאו שאר המטבעות שבקבוצת מטבעות זו.

למטבעות זהים, ראו: (Mildenberg, 1984, 219-220, no. 91 (obv. 15, rev. 60)

קבוצת המטבעות השלישית

1. זהב; 19 מ"מ; 7.27 גרם; ציר 3; מטבעת לונדון; 36-37 לספ"נ (לוח 1:7).
 צד א: טיבריוס עטור בזר מביט ימינה, והכתובת: TI CAESAR DIVI AVG F AVGVSTVS
 צד ב: ליוויה, כמייצגת את השלום (Pax), יושבת, בידה השמאלית אווזת ענף ובידה הימנית חנית ארוכה, והכתובת: PONTIF MAXIM
 למטבעות זהים, ראו: 5: 23, pl. 49, no. 126, 1923, Mattingly

2. זהב; 18 מ"מ; 7.16 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 64-68 לספ"נ (לוח 2:7).
 צד א: נרון עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP NERO CAESAR AVGVSTVS
 צד ב: יופיטר יושב על כס, עוטה מעיל על מותניו, מחזיק בידו הימנית את הברק ובידו השמאלית חנית ארוכה, והכתובת: IVPITER CVSTOS
 למטבעות זהים, ראו: 20: 39, pl. 74, no. 210, 1923, Mattingly

3. זהב; 20 מ"מ; 7.23 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 64-68 לספ"נ (לוח 3:7).
 צד א: נרון עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP NERO CAESAR AVGVSTVS
 צד ב: יופיטר יושב על כס, עוטה מעיל על מותניו, מחזיק בידו הימנית את הברק ובידו השמאלית חנית ארוכה, והכתובת: IVPITER CVSTOS
 למטבעות זהים, ראו: 21: 39, pl. 77, no. 210, 1923, Mattingly

4. זהב; 20 מ"מ; 7.23 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 69 לספ"נ (לוח 4:7).
 צד א: ויטליוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: A VITELLIUS GERM IMP AVG
 TRP
 צד ב: ויטליוס לובש טוגה, יושב על כיסא עגול ופונה לצד שמאל. רגלו מונחת על הדום, ידו הימנית מושטת, בידו השמאלית הוא אווז חנית שעליה נשר, והכתובת: VITELLIUS
 C OS III CENSOR
 למטבעות זהים, ראו: 2: 61, pl. 23, no. 371, 1923, Mattingly

5. זהב; 20 מ"מ; 7.22 גרם; ציר 12; מטבעת לונדון; 71 לספ"נ (לוח 5:7).
 צד א: אספסיאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAES VESPASIAN AVG
 PM TR P P P COS III
 צד ב: נמיס (אלילת הנקמה) מכונפת, פונה ימינה, אווזת בידה השמאלית קדוקאוס מכונף המכוון כלפי מטה לעבר נחש הזוחל ימינה. ידה הימנית כפופה, פונה למעלה ואווזת את הגלימה שלה מתחת לצווארה, והכתובת: [PACI] AVGVSTI
 למטבעות זהים, ראו: 20: 13, pl. 399-400, nos. 82, 1930, Mattingly

6. כסף; 17 מ"מ; 3.35 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 72-73 לספ"נ (לוח 6:7).
 צד א: אספסיאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAES VESP AVG PM COS

לוח 7: קבוצת המטבעות השלישית ממערת התאומים (1-13).

III צד ב: שלושה כלי פולחן: מצקת, אמפורה ומטה מכופף, והכתובת למעלה: AVGVR
למטה: [T]RI POT

למטבעות זהים, ראו: Mattingly, 1930, 11, no. 64

7. כסף; 15 מ"מ; 3.48 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 76 לספ"נ (לוח 7:7).
צד א: אספיאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG
צד ב: אלת השלום (Pax) יושבת לכיוון שמאל; ידה השמאלית על מותניה, בידה הימנית
היא אווזת ענף תמר, והכתובת: PON MAX TRP COS []
למטבעות זהים, ראו: Mattingly, 1930, 32-33, no. 172, pl. 5: 8

8. כסף; 20 מ"מ; 3.32 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 88 לספ"נ (לוח 8:7).
צד א: דומיטיאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAES DOMIT AVG GERM
PM TRP VII

צד ב: מינרווה חובשת קסדה, ניצבת לימין על ספינה. בידה הימנית היא מניפה חנית,
ובידה השמאלית אווזת מגן עגול. לרגליה ינשוף וברקע אגיס (בנו של זאוס), והכתובת:
IMP XIII COS XIII CENS PPP
למטבעות זהים, ראו: Mattingly, 1930, 324, no. 117, pl. 63:10

9. כסף; 19 מ"מ; 3.55 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 90-91 לספ"נ (לוח 9:7).
צד א: דומיטיאנוס עטור בזר מביט ימינה, והכתובת: IMP CAES DOMIT [AVG] GERM
PM TRP X
צד ב: מינרווה חובשת קסדה, ניצבת לימין על ספינה, בידה הימנית מניפה חנית, ובידה
השמאלית אווזת מגן עגול. לרגליה ינשוף וברקע אגיס (בנו של זאוס), והכתובת: IMP
XXI COS XV CENS PPP
למטבעות זהים, ראו: Mattingly, 1930, 335, nos. 179-180

10. כסף; 19 מ"מ; 3.87 גרם; ציר 7; מטבעת רומא; 98-99 לספ"נ (לוח 10:7).
צד א: טריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAES NERVA TRAIAN AVG
GERM
צד ב: וסטה (אלת האש) יושבת על כיסא ופונה לצד שמאל. בידה הימנית המושטת היא
אווזת בפאטרה, בידה השמאלית לפיד, והכתובת: P•M•T R•P•COS•II•P•P
למטבעות זהים, ראו: Mattingly, 1936, 35, no. 26, pl. 9: 13

11. כסף; 18 מ"מ; 3.21 גרם; ציר 5; מטבעת רומא; 118 לספ"נ (לוח 11:7).
צד א: הדריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAESAR TRAIAN
HADRIANVS AVG
צד ב: מונטה (אלת המטבעות) אווזת בידה הימנית מאזניים. ידה השמאלית אווזת בקרן
שפע, והכתובת: P M T R P COS III
למטבעות זהים, ראו: Mattingly, 1936, 260, no. 156

12. כסף; 18 מ"מ; 3.22 גרם; ציר 7; מטבעת רומא; 119-122 לספ"נ (לוח 12:7).
צד א: הדריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: IMP CAESAR TRAIAN
HADRIANVS AVG

- צד ב: פורטונה (אלת המזל), עומדת ופניה לשמאל, אוחזת בידה הימנית הגה של ספינה.
ידה השמאלית נשענת על עמוד ואוחזת קרן שפע, והכתובת: P M T R P COS III
למטבעות זהים, ראו: 9: Mattingly, 1936, 262, no. 170, pl. 50.
13. כסף; 20 מ"מ, 3.24 גרם; ציר 6; מטבעת רומא; 132-128 לספ"נ (לוח 13:7).
צד א: הדריאנוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: HADRIANVS AVGVSTVS
צד ב: כוכב מעל ובתוך סהר, והכתובת: COS III
למטבעות זהים, ראו: 14: Mattingly, 1936, 302, no. 502, pl. 56.
14. כסף; 28 מ"מ, 14.05 גרם; ציר 12; מטבעת אנטיוכיה; 69 לספ"נ (לוח 14:8).
צד א: גלבה עטור בזר, מביט ימינה, מימינו כוכב, והכתובת: CEBACTOC ΓΑΛΒΑ
ΕΣΑΠΑΣΙΑΝΟΥ
צד ב: עיט, שראשו פונה שמאלה, עומד על ברק ומשמאלו לולב, והכתובת: ΕΤΟΥΥ
ΝΕΟΥ ΙΕΡΟΥ Α
למטבעות זהים, ראו: Burnett, Amandry and Ripollès 1992, 617, no. 4195, pl. 160;
McAlee, 2007, 147, no. 304
15. כסף; 23 מ"מ, 14.22 גרם; ציר 12; מטבעת אנטיוכיה; 69/70 לספ"נ (לוח 15:8).
צד א: אספיאנוס עטור בזר, מביט ימינה
והכתובת: ΑΥΤΟΚΡΑΤ Κ[] ΕΣΑΠΑΣΙΑΝΟΥ
ΤΦΛΑΥΙΟΝΕ[]ΟΥΙΕΡΟC
צד ב: טיטוס עטור בזר, מביט ימינה, והכתובת: ΤΦΛΑΥΙΟΝΕ[]ΟΥΙΕΡΟC
למטבעות זהים, ראו: Burnett, Amandry and Ripollès, 1999, 277, no. 1942, pl. 86;
McAlee, 2007, 164, no. 330
16. כסף; 28 מ"מ, 15.65 גרם; ציר 12; מטבעת אנטיוכיה; 69/70 לספ"נ (לוח 16:8).
צד א: אספיאנוס עטור בזר מביט ימינה, והכתובת: [] ΟΥΕCΠΑΣΙΑΝΟC ΚΑΙCΑΡ
CΕΒΑCΤΟC
צד ב: עיט, שראשו פונה שמאלה, עומד על אלה ומשמאלו לולב, והכתובת: ΕΤΟΥΥ
ΝΕΟΥ ΙΕΡΟΥ Β
למטבעות זהים, ראו: Burnett, Amandry and Ripollès, 1999, 279, no. 1954, pl. 87;
McAlee, 2007, 166, no. 345
17. כסף; 27 מ"מ, 13.74 גרם; ציר 6; מטבעת אנטיוכיה; 110/109 לספ"נ (לוח 17:8).
צד א: טריאנוס עטור בזר מביט ימינה, נתמך על-ידי עיט העומד ופונה שמאלה, מתחת
לצווארו אלה, והכתובת: ΑΥΤΟΚΡ ΚΑΙC ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC CΕΒ ΓΕΡΜ ΔΑΚ
ΔΗΜΑΡΧ ΕΕ ΥΠΑΤ Ε
צד ב: הרקלס מביט ימינה, והכתובת: ΔΗΜΑΡΧ ΕΕ ΥΠΑΤ Ε
למטבעות זהים, ראו: Wruck, 1931, 194-195, no. 156; McAlee, 2007, 202, no. 459
18. כסף; 28 מ"מ, 13.84 גרם; ציר 7; מטבעת אנטיוכיה; 112/113 לספ"נ (לוח 18:8).
צד א: טריאנוס העטור בזר מביט ימינה, נתמך על-ידי עיט עומד שפניו שמאלה, והכתובת:
ΑΥΤΟ[ΚΡ ΚΑΙC] ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC CΕΒ ΓΕΡΜ ΔΑΚ
צד ב: הטיכה של אנטיוכיה יושבת על סלעים ופונה ימינה, אוחזת בידה הימנית המושטת

לוח 8: קבוצת המטבעות השלישית ממערת התאומים (14-24).

ענף, רגליה מונחות על אל המייצג את נהר האורנטוס, והכתובת: [ΔΗΜΑΡΧ] ΕΕ
ΙΖΥΠΙΑΤς

שולי המטבע הוכו בפטיש כהכנה לקראת טביעתו מחדש (כסלע בר-כוכבאי), אבל הדבר לא נעשה.

למטבעות זהים, ראו: Wruck, 1931, 194-195, no. 166; McAlee, 2007, 204, no. 472.

19. ברונזה; 23 מ"מ; 14.04 גרם; ציר 12; מטבעת אשקלון, 105/6 לספ"נ (לוח 8:19).

צד א: טריאנוס עטור בזר ופונה ימינה, והכתובת: [CEBACTOC]

צד ב: אלת עיר עומדת על ספינה, פונה לימין, אוזת בידה הימנית חנית. מימינה יונה עומדת שפונה שמאלה. משמאל לאלה מזבח, מתחת ליונה, תאריך ΘC (= 209), וכתובת משמאל: ACK[ΑΛΩ]

למטבעות דומים ראו: Hill, 1914, 123, nos. 136-139; מטבע זו קודמת בשנה למטבעות שתואר היל.

20. ברונזה; 25 מ"מ; 12.70 גרם; ציר 12; מטבעת אשקלון, 106/7 לספ"נ (לוח 8:20).

צד א: טריאנוס עטור בזר פונה ימינה, וכתובת: [CEBACTOC]

צד ב: אלת עיר עומדת על ספינה ופניה ימינה; בידה הימנית היא אוזת חנית. מימינה יונה עומדת הפונה שמאלה. משמאל לאלה מזבח, מתחת ליונה תאריך IC (= 210), וכתובת משמאל: [A]CK[ΑΛΩ]

למטבעות זהים ראו: Hill, 1914, 123, nos. 136-139.

21. ברונזה; 21 מ"מ; 11.49 גרם; ציר 12; מטבעת אשקלון, 116/7 לספ"נ (לוח 8:21).

צד א: הדריאנוס עטור בזר פונה ימינה, וכתובת: [C]EB[ACTOC]

צד ב: אלת עיר עומדת על ספינה ופניה ימינה; בידה הימנית היא אוזת חנית. מימינה יונה עומדת הפונה שמאלה. משמאל לאלה מזבח, מתחת ליונה תאריך KC (= 220), וכתובת משמאל: [A]CKAΛΩ

למטבעות דומים ראו: את צד א של Hill, 1914, 127, no. 169; ואילו צד ב שם, 125, מס' 157.

22. ברונזה; 23 מ"מ; 10.60 גרם; ציר 12; מטבעת אשקלון, 119/20 לספ"נ (לוח 8:22).

צד א: הדריאנוס עטור בזר ופניו לצד ימין, והכתובת: [CEBACTOC]

צד ב: אלת עיר עומדת על ספינה ופניה ימינה; בידה הימנית היא אוזת חנית. מימינה יונה עומדת הפונה שמאלה. משמאל לאלה מזבח, מתחת ליונה תאריך ΓKC (= 223), ומשמאל הכתובת: ACKA[ΛΩ]

למטבעות זהים ראו: Hill, 1914, 127, no. 175.

23. כסף; 19 מ"מ; 3.24 גרם; ציר 12, 133/4 לספ"נ (לוח 8:23).

צד א: כתובת מוקפת בזר, בת שלוש אותיות: שמע (= שמעון).

צד ב: פך (צלוחית) ומשמאל ענף של ערבה, מסביב הכתובת: שב לחר ישראל.

למטבעות זהים, ראו: Mildenberg, 1984, 188, no. 34 (obv. 5, rev. 22); Adler, 2008.

24. כסף; 18 מ"מ; 2.89 גרם; ציר 12, 135 לספ"נ (לוח 8:24).

צד א: כתובת מוקפת בזר, בת חמש אותיות: שמ/ענו (= שמעון). בצד ימין למעלה נותרו חמש אותיות מן הדינר הרומי המקורי: MOPRIN

צד ב: שתי חצוצרות שביניהן נקודה ומסביב הכתובת: לחרות ירושלם. ניתן להבחין בקווי המתאר של הדיוקן של טריאנוס (?), ואילו בחלק השמאלי העליון ניתן לקרוא את האותיות: PMP, שנותרו מן הדינר המקורי.

למטבעות זהים ראו: (Mildenberg, 1984, 238, no. 131 (obv. 19, rev. 91).

המטבע הבודד שנמצא בקרבת קבוצת המטבעות הראשונה

ברונזה; 23 מ"מ; 11.68 גרם; ציר 12; מטבעת אשקלון, 119/20 לספ"נ (לוח 9:84).

צד א: הדריאנוס עטור בזר וראשו פונה ימינה, והכתובת: [CEBACTOC]

צד ב: אלת עיר עומדת על ספינה ופניה לימין ימינה; בידה הימנית היא אווזת חנית. מימינה יונה עומדת הפונה שמאלה. משמאל לאלה מזבח, מתחת ליונה תאריך Γ[KC]

(= 223), וכתובת משמאל: [ACKAAΩ]

למטבעות זהים ראו: Hill, 1914, 127, no. 175.

A24r

A45 (camel)

A51r

A57o

A62o

A68o

A73r

A75o

C24r

84

לוח 9: דינרים ממערת התאומים שעליהם שרידים של המטבעות המקוריים ומטבע 84.

דיון

מתברר ששלושת קבוצות המטבעות שנמצאו במערת התאומים מקורם ככל הנראה בשלושה ארנקים של שלוש משפחות שונות.³ ניתן לשער שהמשפחה שהביאה למערה את המטמון הראשון תמכה במרד, ולפיכך מסרה לרשויות הטביעה הבר-כוכבאית את כל המטבעות שהיו ברשותה. לעומת זאת, שתי המשפחות האחרות היו זהירות יותר, ולפיכך החליטו שלא לטבוע מחדש את כל המטבעות שהיו ברשותן, שכן מטבעות אלו לא יכלו לשמש מחוץ לגבולות המדינה הבר-כוכבאית (אשל, תשנ"ו).

קבוצת המטבעות הראשונה שנמצאה במערת התאומים הוא המטמון הגדול ביותר של מטבעות כסף בר-כוכבאים שנמצא עד כה בחפירה ארכאולוגית מסודרת ולא בחפירות שוד. ליאו מילדנברג ציין ששודדי עתיקות מצאו שני מטמונים הדומים מבחינת כמות המטבעות לקבוצת המטבעות הראשונה שהתגלתה במערת התאומים; המטמון הראשון התגלה לדבריו בכפר בית אמר בשנת 1976, והשני התגלה ליד הכפר דהריה בשנת 1980 (Mildenberg, 1984, 56-7).⁴ קבוצת המטבעות הראשונה שנמצאה במערת התאומים כללה סלע אחד משנה אחת לגאלת ישראל, שישה סלעים משנה ב לחרות ישראל, ושלושה עשר סלעים מהשנה השלישית של המרד. בקבוצה זו לא נמצאו דינרים מהשנה הראשונה למרד. ארבעה זוזים (דינרים) שנכללו במטמון נושאים בצד אחד את קיצור שמו של שמעון (שמע), ובצד שני את הכתובת: אלעזר הכהן (מס' 21-24). מקובל להניח שדינרים אלה הוטבעו בשנה השנייה של המרד (Mildenberg, 1984, 173; משורר, תשנ"ח, 224). מלבד ארבעת דינרים אלה בקבוצה זו היו עוד שלושה עשר דינרים שנטבעו בשנה ב למרד (מס' 25-37), וכן ארבעים ושישה דינרים שהוטבעו בשנה האחרונה של המרד והנושאים את הכתובת: לחרות ירושלם. מבחינה נומיסמטית, ישנה חשיבות לשלושת הסלעים שנעשו ברושמות שלא תועדו קודם לכן (מס' 16-18), וכן לשני סלעים שהוטבעו בזוג רושמות שטרם תועדו על אותו מטבע (מס' 7 ו-15). בין הדינרים ישנה חשיבות לדינר מס' 77, השייך לסדרת המטבעות המרושלים (Irregular).

חשיבותה של קבוצת המטבעות השנייה היא בעובדה שזו הפעם הראשונה שהתגלו מטבעות בר-כוכבאים יחד עם מטבעות יהודים קדומים מתקופת הבית השני.⁵ באופן כללי 'כסף רע' (כלומר כסף שבו אחוז המתכת נמוך: במטבעות הכסף הרומים האימפריאליים כמות הכסף הייתה רק 70%, ו-30% היה ברונזה), מוציא 'כסף טוב' מהמחזור, שכן האנשים המחזיקים ב'כסף טוב' שומרים אותו לעצמם ולא משתמשים בו. כיוון שבשקלים שהוטבעו במהלך מרד החורבן היו כ-99% כסף, ניתן לשער שהמשפחה שהביאה את

3 במערה נמצאו שני כתמים ירוקים שהם עדות אפשרית למטבעות נוספים שהובאו למערה ואשר התפוררו במהלך הזמן בגלל הרטיבות ששררה בה.

4 יש לציין שמילדנברג סבר שכל המטמונים נמצאו בהרי יהודה. עם זאת, נראה שקצתם נמצאו בשפלה (במערכות המסתור). מתברר שסוחר העתיקות סיפרו למילדנברג שהמטמונים נמצאו סמוך לכפרים שמהם באו שודדי העתיקות, אשר שמרו על מקום גילוי המטמונים בסוד, ראו: Mildenberg, 1984, 54-57.

5 יש לשים לב לקביעתו הפסקנית של מילדנברג שהטיל ספק בכך שהמטמון שהתגלה בשנת 1924 הוא אכן מטמון אמיתי, שכן דווח שיחד עמו נמצאו מטבעות חשמונאים, הרודיאנים ומטבעות מימי מרד החורבן, ראו: Mildenberg, 1984, 55.

קבוצת המטבעות השנייה למערה שמרה על השקל שהוטבע בשנה ב למרד החורבן (67 לספירה) בשל ערכו הכלכלי.⁶ אלא שאי אפשר להסביר את הימצאותה של פרוטת הברונזה מימי יוחנן הורקנוס בדרך דומה. לפיכך, מתברר שיש לשקול את האפשרות שמרו על שני המטבעות הללו מסיבות לאומיות.

מכיוון שאוראוס זהב היה שווה עשרים וארבעה דינרי כסף, קבוצת המטבעות השלישית שבה 24 מטבעות, עלתה בערכה על קבוצת המטבעות הראשונה (שכללה 83 מטבעות). קבוצת המטבעות השלישית היתה שווה בערכה ל-150 דינרי כסף, בעוד ערכה של קבוצת המטבעות הראשונה היה 143 דינרי כסף.

מטבעות הברונזה שנמצאו במערת התאומים מעידים שוב על כך שרוב מטבעות הברונזה שנפלו לידי המורדים מקורם במטבעות אשקלון (קינדלר, תש"ם, 159; גורן ופביאן, 1983). חמשת מטבעות הזהב שנכללו בקבוצת המטבעות השלישית הוטבעו במהלך המאה הראשונה לספירה. יש להניח שמטבעות אלה נשמרו על-ידי המשפחה שברחה למערת התאומים, והם הועברו מדור לדור כחלק מהנכסים שמשפחה זו הצליחה לאסוף. לא נותר אלא להצטער על כך שבסופו של דבר מטבעות יקרים אלו נותרו במערה שבה הפליטים הללו מצאו כנראה את מותם, והם לא זכו לעשות בהם שימוש.

רשימת מקורות

- אשל ח', תשנ"ו;
 "מדיניות טביעת המטבעות במהלך מרד בר-כוכבא לאור התגליות במדבר יהודה", י' אשל (עורך), **מחקרי יהודה ושומרון**, ה, אריאל, עמ' 173-182.
 גורן י' ופביאן פ', 1983;
 "מעריך המטבע בתקופת מרד בר-כוכבא לאור הממצא מאתר המחילות באזור יתיר", **נקודות צוריים**, 7, עמ' 60-66.
 דויטש ר', תשס"ט;
מטבעות מרד היהודים נגד הרומאים (66-73 לספ"נ), עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת תל-אביב, תל-אביב.
 משורר י', תשנ"ח;
אוצר מטבעות היהודים, ירושלים.
 קינדלר א', תש"ם;
 "מטבעות מרד בר-כוכבא", א' אופנהיימר (עורך), **מרד בר-כוכבא**, ירושלים, עמ' 159-177.
 Adler Y., 2008;
 "The Temple Willow-Branch Ritual Depicted on Bar Kokhba Denarii", *INJ*, 16, pp. 131-135.
 Burnett A., Amandry M. and Ripollès P.P., 1992;
Roman Provincial Coinage, vol 1, London and Paris.
 Burnett A., Amandry M. and Ripollès P.P., 1999;
Roman Provincial Coinage, vol 2, London and Paris.

6 השקל משנה ב' שנמצא במערה היה בגוון אפור. לעומת זאת, לכל שאר מטבעות הכסף שנמצאו במערת התאומים היה גוון ירקרק.

Hill G.F., 1914;

Catalogue of the Greek Coins of Palestine (Galilee, Samaria and Judaea), London.

Mattingly H., 1923;

Coins of the Roman Empire in the British Museum, Vol I, Augustus to Vitellius, London.

Mattingly H., 1930;

Coins of the Roman Empire in the British Museum, Vol II, Vespasian to Domitian, London.

Mattingly H., 1936;

Coins of the Roman Empire in the British Museum, Vol III, Nerva to Hadrian, London.

Metcalf W.E., 1975;

"The Tell Kallak Hoard and Trajan's Arabian Mint", *American Numismatic Society Museum Notes*, 20, pp. 39-108.

McAlee R., 2007;

The Coins of Roman Antioch, Lancaster.

Meshorer Y., 1981;

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of the American Numismatic Society, Part 6, Palestine-South Arabia, New-York.

Mildenberg L., 1984;

The Coinage of the Bar-Kokhba War, Arau, Frankfurt and Salzburg.

Sydenham E.A., 1933;

The Coinage of Caesarea in Cappadocia, London.

Wroth W., 1899;

Catalogue of the Greek Coins of Galatia, Cappadocia and Syria, London.

Wruck W., 1931;

Die Syrische Provinzialprägung von Augustus bis Traian, Stuttgart.